

Universiteit
Leiden

The Netherlands

Problemen rond een overschuldigd betaalde slooppremie

Breedveld-de Voogd, C.G.

Citation

Breedveld-de Voogd, C. G. (1986). Problemen rond een overschuldigd betaalde slooppremie. *Bw-Krant Jaarboek*, 133-144. Retrieved from <https://hdl.handle.net/1887/36603>

Version: Not Applicable (or Unknown)

License: [Leiden University Non-exclusive license](#)

Downloaded from: <https://hdl.handle.net/1887/36603>

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

PROBLEMEN ROND EEN ONVERSCHULDIGD BETAALDE SLOOPPREMIE

Mr C.G. Breedveld-de Voogd

Op het eerste gezicht lijkt het op 11 oktober 1985 door de Hoge Raad gewezen arrest¹⁾ weinig belangwekkend. Toch liggen er in deze zaak drie rechtsvragen besloten, waarvan er twee in deze bijdrage nader worden uitgediept. Een onverschuldigd betaalde slooppremie brengt zowel de verhouding tussen publiek- en privaatrecht aan de orde als de relatie tussen onverschuldigde betaling en ongerechtvaardigde verrijking.

1. De casus

De sloopregeling Binnenvaart 1976²⁾ heeft tot doel te bevorderen dat bij beëindiging van een scheepvaartbedrijf een af te stoten bedrijfs-middel blijvend uit de vloot verdwijnt.

Op grond van deze pseudowettelijke regeling kent de Directeur-Generaal van het Verkeer aan Stenekes een sloopuitkering toe ter grootte van f 27.960 in verband met de voorgenomen sloop van het aan Stenekes in eigendom behorende schip "Avanti". Deze toekenningsbeschikking komt af op 2 augustus 1976. Volgens art. 2 van de beschikking dient de sloop binnen zes maanden, te rekenen vanaf dagtekening van deze beschikking, te geschieden. Op verzoek van Stenekes wordt deze termijn verlengd tot 2 augustus 1977. Tussen 2 augustus 1976 en 2 augustus 1977, de datum waarop het schip gesloopt moet zijn, geschiedt het volgende: Stenekes verkoopt de Avanti op 1 december 1976 voor f 3.000 aan de sloper G.L. van Jaarsveld, die zich tegenover hem verbindt het schip binnen drie maanden na 1 december 1976 tot schroot te verwerken. Op verzoek van Stenekes wordt in de maand februari 1977 een voorschot op de sloopuitkering ten bedrage van f 14.000 uitbetaald. Op 24 februari 1977 tekent Stenekes een (mede door Van Jaarsveld ondertekende) sloopverklaring, waarbij hij verklaart te hebben geconstateerd dat het schip volledig tot schroot is verwerkt. Deze sloopverklaring is samen met een bewijs van doorhaling van de teboekstelling van het schip in

het in (het toenmalige) art. 749 K bedoelde register aan de Directeur-Generaal van het Verkeer ingezonden. Bij brief van 30 maart 1977 heeft de Directeur-Generaal van het Verkeer medegedeeld dat betaling van het restant van de uitkering kan volgen, nu is vastgesteld dat het binnenschip met motor is gesloopt. Het restant ad f 13.960 wordt in de maand april aan Stenekes uitbetaald.

Achteraf komt echter aan het licht dat het schip "Avanti" na 2 augustus 1977 nog geruime tijd in de vaart is geweest onder de naam "Augurk" bij Kerkhof BV te Zaandam. Eind 1979, nadat is komen vast te staan dat de "Avanti" in 1977 niet gesloopt is, sommeert de Staat Stenekes tot terugbetaling van de slooppremie. Omdat Stenekes hieraan geen gevolg heeft gegeven dagvaart de Staat hem in 1980 voor de Rechtbank te Zwolle met een vordering uit onverschuldigde betaling.

Aantekening verdient nog dat het schip eind 1979 of begin 1980 is gesloopt buiten Stenekes om. In november 1979 was de "Avanti" namelijk door een aanvaring zodanig beschadigd dat zij moest worden gesloopt.

2. De rechtsvragen

De Hoge Raad houdt zich in hoofdzaak bezig met twee vragen. In de eerste plaats onderzoekt men of de Sloopregeling Binnenvaart 1976 moet worden aangemerkt als "recht" in de zin van art. 99 RO. In de tweede plaats komt aan de orde het aloude strijdpunt of het voor de toewijsbaarheid van de vordering uit onverschuldigde betaling van belang is of Stenekes door deze betaling ook ongerechtvaardigd is verrijkt.

Het probleem m.b.t. art. 99 RO komt in dit artikel slechts zijdelings aan de orde. Ik verwijs hiervoor naar de noot van Van der Burg onder dit arrest.³⁾ Eerst wil ik ingaan op de vraag of de Staat een op grond van een beschikking uitbetaalde premie rechtstreeks als onverschuldigd betaald kan terugvorderen. Tenslotte zal de rol die de ongerechtvaardigde verrijking speelt bij de vordering uit onverschuldigde betaling onder de loep worden genomen.

3. De rechtsgevolgen van een voorwaardelijke beschikking

Het lijkt communis opinio te worden dat een toekenningsbeschikking,

zoals die in casu is gegeven, een civielrechtelijke verbintenis schept tot het betalen van bv. het toegekende bedrag aan subsidie. Dit is reeds verdedigd door J. de Boer.⁴⁾ Ook de Afdeling Rechtspraak van de Raad van State gaat hier kennelijk van uit. In een uitspraak van 19 februari 1980 leert zij immers dat het besluit tot het niet betalen van een gedeelte van een bij beschikking toegekend bedrag moet worden opgevat als "een weigering tot het verrichten van een rechts-handeling naar burgerlijk recht, immers de weigering een vordering te voldoen."⁵⁾

Wat zijn nu echter de civielrechtelijke gevolgen als er aan de toekenningsbeschikking een voorwaarde is verbonden, zoals in casu het geval is? Men noemt dergelijke aan beschikkingen verbonden voorwaarden liever voorschriften om verwarring te voorkomen met de opschortende en de ontbindende voorwaarde uit het privaatrecht.⁶⁾ Toch is er in de onderhavige beschikking een verband tussen beide soorten voorwaarden aanwezig. Art. 2 van de toekenningsbeschikking luidt:

"Uitbetaling van de in art. 1 vastgestelde uitkering geschiedt zo spoedig mogelijk nadat vanwege de Directeur-Generaal van het Verkeer is vastgesteld, dat het betrokken schip met motor binnen zes maanden, te rekenen vanaf de dagtekening van deze beschikking is gesloopt en doorhaling van de teboekstelling in het in art. 749 K bedoelde register is gevolgd."

De verplichting van de Staat tot het betalen van de uitkering is volgens de beschikking niet onvoorwaardelijk. De voorwaardelijke beschikking schept hier een verbintenis onder de opschortende voorwaarde⁷⁾ dat het schip op 2 februari 1977 en later door verlenging op 2 augustus 1977 zal zijn gesloopt.⁸⁾ Ook de Rechtbank en het Hof gaan er van uit dat het hier een voorwaardelijke verbintenis betreft, waarvan achteraf gezien de voorwaarde niet is vervuld. De betaling heeft derhalve zonder rechtsgrond plaatsgevonden en de Staat kan ingevolge art. 1395 BW het betaalde terugvorderen.

Er bestaat vanuit een administratiefrechtelijke visie bezwaar tegen het, op basis van art. 1395 BW, direkt terugvorderen van het op grond van een toekenningsbeschikking uitgekeerd bedrag. Van der Burg suggereert in zijn noot onder dit arrest dat het beter zou zijn geweest, als eerst tot intrekking van de toekenningsbeschikking was overgegaan. Tegen die intrekking zou Stenekes een Arob-beroep kunnen instellen. Ook J. de Boer is van mening dat, indien niet zonder beschikking of buiten een beschikking om is betaald, de

toekenningsbeschikking eerst moet worden aangetast.⁹⁾

Intrekking van de beschikking lijkt mij echter niet nodig en bovendien niet juist. Terugvordering van de uitkering kan immers geschieden op basis van dezelfde beschikking, omdat de verbintenis die eruit voortvloeit slechts een voorwaardelijke is.¹⁰⁾ Stenekes ontbeert m.i. ook niet de rechtsbescherming van de administratieve rechter, omdat hij binnen 30 dagen, nadat de toekenningsbeschikking is gegeven, tegen de bewuste voorwaarde bij de Arob-rechter in beroep had kunnen gaan.¹¹⁾

Bovendien blijkt de bescherming van de burgerlijke rechter niet zo beperkt te zijn, dat deze de nu onaantastbare beschikking als een gegeven beschouwt en de hieruit voortvloeiende normen zonder meer toepast. Er vindt door het Hof en de Hoge Raad een toetsing plaats aan de pseudowettelijke regeling, waarop de beschikking in feite was gebaseerd. Dit blijkt o.m. uit de volgende overweging van de Hoge Raad:

"Het Hof heeft deze sloopregeling juist uitgelegd door te oordelen dat in de gegeven omstandigheden niet was voldaan aan strekking en bedoeling daarvan, en dit oordeel hierop te gronden dat het schip Avanti nà 2 augustus 1977 nog in de vaart is geweest voor het vervoer van oud ijzer, en het slopen volledig buiten Stenekes om heeft plaatsgevonden en alleen maar het gevolg was van een in november 1979 plaatsgehad hebbende aanvaring, terwijl niet is gesteld of gebleken dat Stenekes, nadat hij in april 1978 door een onderzoek van de Rijkspolitie gewaar werd dat de Avanti niet was gesloopt, stappen heeft ondernomen om alsnog tot sloop te geraken. 's Hofs beslissing op dit punt behoeft ook geen nadere motivering."

Met andere woorden: de voorwaarde dat het schip op 2 augustus 1977 gesloopt moest zijn is in overeenstemming met doel en strekking van de Sloopregeling Binnenvaart 1976.

In dit kader kwam ook de vraag ter sprake of bovengenoemde sloopregeling kan worden aangemerkt als "recht" in de zin van art. 99 RO. Dit was volgens de Hoge Raad het geval. Zoals gezegd verwijs ik hiervoor naar de noot van Van der Burg onder dit arrest.

4. Onverschuldigde betaling en verrijkingsvragen

De Hoge Raad overweegt het volgende:

"Voor de toewijsbaarheid van een zodanige vordering is in beginsel niet van belang of Stenekes door deze betaling ook ongerechtvaardigd is verrijkt."

In deze uitspraak lijkt de loskoppeling van de overschuldigde betaling van de vraag of degene van wie men terugvordert wel ongegrond is verrijkt een feit te zijn geworden. De Hoge Raad sluit zo aan bij het NBW, waar de onverschuldigde betaling en de ongerechtvaardigde verrijking als twee zelfstandige leerstukken worden behandeld. Voor een goede analyse van de mogelijke invloed die verrijkingvragen op de onverschuldigde betaling kunnen hebben, is het noodzakelijk te bepalen wat men onder het begrip "verrijking" verstaat.

5. Het begrip "verrijking"

De term "verrijking" kan op twee manieren worden opgevat. In de eerste plaats kan het zien op het rechtstreekse resultaat van een vermogensverschuiving. Iemand is verrijkt als er een zekere vermogenswaarde in zijn vermogen is gevloeid, ongeacht de vraag of hij hierop recht had en ongeacht de vraag of er met het oog op het verkrijgen van deze waarde een waarde uit zijn vermogen is gegaan of nog zal gaan.¹²⁾ De tegenprestatie speelt geen rol bij het verrijkingselement, maar wel bij de rechtvaardiging hiervan. Bregstein zegt het zo:

"Het enkele feit der vermogensovergang rechtvaardigt de actie; de bestaande aanspraak die de verrijkte kan doen gelden, en de door hem verrichte of nog te verrichten contra-prestatie zijn omstandigheden die de overgang kunnen rechtvaardigen." (13)

In de tweede plaats kan men de verrijking opvatten als een saldo-begrip. Men doelt dan op het uiteindelijke resultaat van een transactie, waarvan de baten de schulden overtreffen. Alvorens in deze theorie een verrijking kan worden geconstateerd, moeten de tegenover elkaar gestelde vermogensverschuivingen worden gewaardeerd. Niet alleen de reeds verrichte prestaties, maar ook de rechten hierop en de plichten hiertoe zullen in de berekening moeten worden betrokken. Iemand die een betaling ontvangt, waarop hij een vorderingsrecht had is in de saldotheorie niet verrijkt, omdat tegenover de ontvangst van de betaling het tenietgaan van het vorderingsrecht staat.¹⁴⁾ Dit geldt mutatis mutandis ook voor de verarming. Toegepast op het Quint te Poel-arrest¹⁵⁾ houdt dit in dat Quint niet is verarmd voor de volle waarde van zijn prestatie, omdat tegenover zijn prestatie een vorderingsrecht op de insolvente Hubert te Poel staat. Een nadeel van de saldotheorie is dan ook dat zij noodzaakt tot het waarden van

vorderingsrechten op insolvente debiteuren.¹⁶⁾

Een andere tekortkoming van de saldotheorie is dat deze de verbintenis uit ongerechtvaardigde verrijking ten achter stelt aan andere verbintenissen. De theorie brengt bijvoorbeeld met zich mee dat iemand die door een onrechtmatige daad een vermogenswaarde verliest niet verarmd is, omdat hem immers de vordering tot schadevergoeding uit onrechtmatige daad ter beschikking staat.¹⁷⁾

Het behoeft dunkt me geen verder betoog dat ik mijn voorkeur uitspreek voor het verrijkingsbegrip van Bregstein.

6. De Hoge Raad is nu echt om

De Hoge Raad baseerde vanouds - voor het laatst uitdrukkelijk in het Staat/Assuradeuren-arrest¹⁸⁾ - de onverschuldigde betaling op de ongerechtvaardigde verrijking. Na bovenstaande uitspraak volgen er enkele arresten, waaruit men wel afleidt dat de Hoge Raad de verrijkingsgrondslag aan het verlaten is.¹⁹⁾ Eén daarvan is het Gullikers-arrest.²⁰⁾ Deze uitspraak duidt mijns inziens zeker niet op het verlaten van de verrijkingsgedachte, waar de Hoge Raad overweegt:

"Nu de Stichting de onverschuldigd betaalde bedragen op haar postrekening heeft ontvangen, zijn deze bedragen in het vermogen van de Stichting gevloeid en is een verplichting tot terugbetaling van die bedragen aan SVB uit hoofde van onverschuldigde betaling ontstaan."

Uit de zinsnede "in het vermogen van de Stichting gevloeid" blijkt dat de Hoge Raad het verrijkt zijn in de zin die Bregstein hieraan gaf nog wel degelijk van belang acht.

De Advocaat-Generaal Mok verwijst in zijn conclusie voor het Avanti-arrest naar het Mijstocit/IIB-arrest²¹⁾ ter onderbouwing van de stelling dat voor het slagen van de actie uit onverschuldigde betaling thans de eis van ongerechtvaardigde verrijking bij de ontvanger niet, althans niet steeds kan worden gesteld. Dit lijkt mij onjuist. In het Mijstocit/IIB-arrest wordt uitsluitend overwogen dat van toewijzing van een vordering uit onverschuldigde betaling niet door eiser behoeft te zijn gesteld dat de ontvanger (gedaagde) ongegrond is verrijkt. Deze overweging houdt niet in dat de vordering uit onverschuldigde betaling niet op de verrijking is gebaseerd.²²⁾ Zelfs Bregstein, die aantoonde dat voor de actie uit onverschuldigde betaling geen andere rechtsgrond is aan te voeren dan de plaatsgevonden

verrijking²³⁾, stelt dat, indien er sprake is van onverschuldigde betaling, het aan de gedaagde is te bewijzen dat de prestatie hem niet heeft verrijkt of dat de verrijking althans niet meer aanwezig is. De verrijking en de verarming wordt in geval van een onverschuldigde betaling verondersteld. De eiser hoeft dit te stellen noch te bewijzen. Het is aan de gedaagde eventueel het tegendeel aan te tonen.²⁴⁾

Na het onderhavige Avanti-arrest is er echter geen twijfel meer mogelijk. De Hoge Raad stelt dat het in beginsel niet van belang is of Stenekes door deze betaling ook ongerechtvaardigd is verrijkt. Dit zijn ook de bewoordingen van de MvA bij art. 6.4.2.1 NBW.²⁵⁾

Ik vraag mij echter af of het loslaten van het verrijktingsrecht gegeven de casus wel noodzakelijk was, nu het Hof binnen het verrijktingsrecht tot hetzelfde resultaat komt. Zou het niet duidelijker zijn geweest in verrijkingstermen te blijven denken? Doordat enerzijds wordt losgekoppeld van de verrijking, maar anderzijds, zoals in het vervolg zal blijken, via art. 6.4.2.6 NBW wordt teruggekoppeld, wordt het leerstuk van de onverschuldigde betaling alleen maar mistiger.

7. Is Stenekes verrijkt?

Het Hof overweegt het volgende:

"Wat overigens ook zij van de stelling van Stenekes betreffende het verband tussen onverschuldigde betaling en ongerechtvaardigde verrijking, i.c. is Stenekes wel degelijk ongerechtvaardigd verrijkt als gevolg van de aan hem verstrekte uitkering, waarvoor zoals uit het voorgaande volgt, geen rechtsgrond aanwezig is gebleken."

Het Hof geeft er in deze overweging blijk van de term verrijking op te vatten in de zin van Bregstein. De verrijking is het directe gevolg van de aan Stenekes verstrekte uitkering. Ook Advocaat-Generaal Mok heeft deze visie, aangezien hij stelt dat Stenekes is verrijkt, omdat de uitgekeerde bedragen in zijn vermogen zijn gevloeid. De rechtvaardiging hiervan of met andere woorden de rechtsgrond²⁶⁾ had gelegen kunnen zijn in het feitelijk gesloopt zijn van het schip binnen de gestelde termijn. Dit is niet geschied, zodat, zoals het Hof zegt, geen rechtsgrond aanwezig is gebleken.

Onderdeel 2 van het cassatiemiddel verdedigt dat niet is komen vast te staan dat Stenekes, indien al sprake is van ongegronde verrijking, voor het volle bedrag is verrijkt. De grondgedachte van

dit onderdeel is dat Stenekes zijn schip voor de sloopwaarde heeft afgestaan.²⁷⁾

In wezen wordt zo een beroep gedaan op de saldotheorie. Niet alleen wat in het vermogen is gevloeid is van belang voor de verrijking, maar ook datgene wat als tegenprestatie hiervoor uit het vermogen is gegaan.

De Hoge Raad gaat in eerste instantie niet in op de vraag of Stenekes ongerechtvaardigd is verrijkt, maar neemt de gelegenheid te baat koers te zetten naar het NBW met de hierboven geciteerde overweging, dat de vordering uit onverschuldigde betaling in beginsel niet afhangt van een ongerechtvaardigde verrijking. Hierbij had men het kunnen laten. Het venijn zit echter in de staart. De Hoge Raad vervolgt:

"Wel zijn er omstandigheden denkbaar waarin verrijkingsvragen - in het bijzonder voor de omvang van de vordering - een rol kunnen spelen. Zo zal - in de bewoordingen van art. 6.4.2.6 NBW, zakelijk weergegeven - de ontvanger, tenzij hij de betaling te kwader trouw heeft aangenomen, onder meer de uitgaven in rekening mogen brengen, die hij heeft gedaan in de periode waarin hij met een verplichting tot teruggave van het betaalde geen rekening behoefde te houden, en die zonder die betaling zouden zijn uitgebleven. De stukken laten echter geen andere conclusie toe dan dat zodanige omstandigheden hier niet zijn ingeroepen. Met name kunnen als zodanig niet gelden de bij pleidooi ter toelichting van het onderdeel gereleveerde feiten dat de Avanti in verband met de uitkering - maar vóór de uitbetaling daarvan - uit het vermogen van Stenekes is verdwenen en dat dit schip na het verstrijken van de voormelde termijn tenslotte is gesloopt."

Verrijkingsvragen blijven soms toch een rol spelen en wel in de gedaante van art. 6.4.2.6 NBW. Art. 6.4.2.6 geeft de ontvanger te goeder trouw in beginsel recht op vergoeding van a) de kosten van het ontvangen en teruggeven van het goed en b) uitgaven die zijn gedaan op een moment waarop hij redelijkerwijze met een teruggaveplicht geen rekening behoefde te houden, en die zouden zijn uitgebleven als hij het goed niet had ontvangen.²⁸⁾

Het is dus geen artikel dat rechtstreeks in de verrijkings sleutel is gezet. Dit was het geval geweest als de vordering uit onverschuldigde betaling op zich door de ontvanger gemaakte kosten en uitgaven zou worden beperkt. Woordelijk geeft art. 6.4.2.6 een recht op vergoeding aan de ontvanger te goeder trouw, maar beïnvloedt in principe niet de omvang van de vordering uit onverschuldigde betaling. De Hoge Raad legt deze bepaling zo uit dat het wel ziet op de

omvang van de vordering uit onverschuldigde betaling. Dat lijkt mij juist. Het is toch immers - om in beelden van het arrest te spreken - lood om oud ijzer of de vordering uit onverschuldigde betaling wordt beperkt of de ontvanger een recht op vergoeding krijgt. Dezelfde gedachte ligt aan beide uitgangspunten ten grondslag. Het is onbillijk een vermindering van de verrijking in een periode waarin de verrijkte redelijkerwijze niet met een teruggaveplicht rekening hoefde te houden aan de ontvanger toe te rekenen.

De omvang van de vordering uit onverschuldigde betaling hangt derhalve af van de verrijking en van wat daarop in mindering kan worden gebracht. De gelijkenis met het Duitse systeem, waarin de onverschuldigde betaling een vorm is van de aanspraak uit ongerechtvaardigde verrijking, is frappant. Volgens Par. 818:3 BGB kunnen uitgaven (als die in art. 6.4.2.6 NBW) ten laste van de betaler komen, omdat de vordering is uitgesloten voor zover de ontvanger niet meer is verrijkt. Duidelijk wordt ook dat art. 6.4.2.6 NBW als de evenknie van art. 6.4.3.1 lid 3 NBW kan worden beschouwd. Art. 6.4.3.1 lid 3 NBW luidt:

"Is de verrijking verminderd in de periode waarin de verrijkte redelijkerwijze met een verplichting tot vergoeding van de schade geen rekening behoefde te houden, dan wordt hem dit niet toegerekend. Bij de vaststelling van deze vermindering wordt mede rekening gehouden met uitgaven die zonder de verrijking zouden zijn uitgebleven."

8. De vermindering van de verrijking

De vraag is welke uitgaven in mindering van de verrijking kunnen worden gebracht. Volgens de Hoge Raad komen de feiten, dat de Avanti in verband met de uitkering - maar vóór de uitbetaling daarvan - uit het vermogen van Stenekes is verdwenen en dat dit schip na het verstrijken van de voormelde termijn tenslotte is gesloopt, hiervoor niet in aanmerking. Uit de onduidelijke overweging blijkt niet, waarom het verdwijnen van het schip uit het vermogen niet van invloed is op de bepaling van de omvang van de vordering.

De tussenzin - maar vóór de uitbetaling daarvan - kan erop duiden dat de zaak voor Stenekes misloopt door het moment waarop hij de Avanti heeft verkocht. De uitgave zou dan niet zijn gedaan in een periode waarin men geen rekening met terugbetaling hoefde te houden. Duidelijkheid wordt zo verkregen door het overwegene à contrario uit te leggen. Indien de Avanti na uitbetaling van de premie van

de hand was gedaan dan zou een beroep op de in art. 6.4.2.6 NBW gereleveerde omstandigheden wel zijn opgegaan. Een dergelijke uitleg lijkt mij onaanvaardbaar.

Met uitgaven in art. 6.4.2.6 NBW wordt bedoeld de uitgaven die zijn gedaan, *doordat* er wat is betaald. Het betreft de invloed die iemands bestedingspatroon ondergaat, als er aan zijn vermogen iets wordt toegevoegd. In art. 6.4.2.6 NBW gaat het daarentegen niet om uitgaven die gedaan zijn, *omdat* er wat is of zal worden betaald. Dit was in deze zaak het geval. De Avanti is uit het vermogen van Stenekes gegaan om de betaling van de Staat te kunnen rechtvaardigen. Deze rechtvaardiging is echter nimmer compleet geworden, omdat het schip niet op tijd gesloopt is. De slechts gedeeltelijk uitgevoerde tegenprestatie van Stenekes moet niet in mindering worden gebracht van de verrijking die f 27.000 bedroeg. Men zou anders via art. 6.4.2.6 NBW de saldotheorie binnenhalen.

Of de Avanti nu vóór of na de uitbetaling is verkocht, art. 6.4.2.6 NBW is niet van toepassing, aangezien het hier geen uitgaven betreft als mijns inziens in art. 6.4.2.6 NBW zijn bedoeld. De overweging van de Hoge Raad laat zich wellicht ook in de door mij verdedigde richting verklaren. Het verdwijnen van de Avanti uit het vermogen van Stenekes is niet een uitgave in de zin van art. 6.4.2.6 NBW en kan derhalve niet in mindering worden gebracht van zijn verrijking.

9. Conclusie

Uit het Avanti-arrest blijkt onder meer dat uit een voorwaardelijke toekenningsbeschikking een voorwaardelijke verbintenis kan ontstaan. Indien aan de voorwaarde niet is voldaan kan het betaalde op grond van art. 1395 BW worden teruggevorderd zonder dat de toekenningsbeschikking behoeft te worden ingetrokken.

Het grote belang van dit arrest ligt mijns inziens in het formeel loslaten van de verrijkingsgrondslag bij de vordering uit onverschuldigde betaling. Echter voor de aanvang van de vordering uit onverschuldigde betaling kunnen verrijkingsvragen een rol blijven spelen. Art. 6.4.2.6 NBW is hiervan een voorbeeld. Uit het arrest wordt niet duidelijk of het feit dat de Avanti uit het vermogen van Stenekes is verdwenen kan worden aangemerkt als een uitgave in de zin van art. 6.4.2.6. Het blijft derhalve zaak te bepalen wat onder het begrip

verrijking wordt verstaan en welke uitgaven van invloed zijn op het beloop van de verrijking.

Het Avanti-arrest heeft een tweeslachtig karakter. De betalings- en de verrijkingswagon zijn uiteindelijk van elkaar losgekoppeld. Toch blijven ze hardnekkig achter elkaar aanrijden.

Noten

- 1) HR 11 oktober 1985, RvdW 1985, 179 en AB 1986, 84 m.n. T.H. v.d. B.
- 2) Nederlandse Staatscourant 1976, nr. 80.
- 3) AB 1986, 84.
- 4) J. de Boer, Terugvordering door de overheid van onverschuldigde betalingen, RM Themis 1981, p. 268.
- 5) Afd. R. RvS, 19 februari 1980, Ten Berge/Stroink, V 165.
- 6) Van Wijk/Konijnenbelt, Hoofdstukken van administratief recht, 's-Gravenhage 1984, blz. 219 en 220.
- 7) Volgens Adv.-Gen. Mok betreft het een ontbindende voorwaarde.
- 8) Het wordt mogelijk geacht dat een voorwaarde aan iedere rechtshandeling wordt verbonden, als de aard van de rechtshandeling zich er niet tegen verzet en als de wet het niet verbindt. Contractenrecht I, no. 94.
- 9) J. de Boer, t.a.p., p. 269 en 270.
- 10) De wet kan hier vanzelfsprekend van afwijken, zie bijv. t.a.v. sociale verzekeringen HR 11 januari 1985, Rechtspraak Sociale Verzekeringen 1985, 112, m.n. Riphagen.
- 11) Vgl. ook de aantekeningen van Crasborn onder Afd. R. RvS, 19 februari 1980, Ten Berge/Stroink, V 165.
- 12) M.H. Bregstein, Ongegronde Vermogensvermeerdering, diss. Amsterdam 1927, p. 198 e.v.
- 13) M.H. Bregstein, t.a.p., p. 200 en 201.
- 14) A.M. Biegman-Hartogh, Ongegronde Verrijking, diss. Leiden, 1971, p. 7 en 8.
- 15) HR 30 januari 1959, NJ 1959, 548 m.n. D.J.V.
- 16) Zie ook A. Pitlo, Het Nederlands Burgerlijk Wetboek, 8e druk, bewerkt door M.F.H.J. Bolweg, Arnhem 1979, p. 287.

- 17) Dit zou in strijd zijn met het NBW, waarin men ervan uitgaat dat, indien er zowel is voldaan aan de vereisten voor aansprakelijkheid uit onrechtmatige daad als aan de voorwaarden van een vordering o.g.v. art. 6.4.3.1, de verplichting tot schadevergoeding zowel uit de ene als uit de andere grond voortvloeit. TM, Parl. Gesch., Stud. ed., p. 707/8.
- 18) HR 8 maart 1957, NJ 1957, 525.
- 19) Drion-Hijma-Olthof, Compendium van het Nederlands Vermogensrecht, Deventer 1985, nr. 415a, p. 209.
- 20) HR 31 maart 1978, NJ 1978, 363.
- 21) HR 1 februari 1985, RvdW 1985, 37.
- 22) Anders J.M. Hoekstra, Katern 15, AA 34 (1985) 6, p. 557 en E.B. Berenschot, Katern 18, AA 35 (1986) 3, p. 703.
- 23) M.H. Bregstein, t.a.p., p. 148 e.v.
- 24) M.H. Bregstein, t.a.p., p. 264.
- 25) MvA II, Parl. Gesch. van het NBW, Boek 6, p. 803.
- 26) Asser-Rutten III, p. 34 en 35.
- 27) Deze grondgedachte blijkt uit de pleitnota, waarnaar Adv.-Gen. Mok in kwestie verwijst.
- 28) Jac. Hijma, Onverschuldigde Betaling en Ongerechtvaardigde Verrijking, Capita NBW, Zwolle 1982, hfst. X, p. 286.